

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Vinterstormen pisker bølgerne mod Bornholms klipper.

THOR JØRGENSEN A/S

TOLDBODGADE 59-61
KØBENHAVN K.

CHR JENSEN

DR. TVÆRGADE 9
KØBENHAVN K.

WONSILD & SØN

KVÆSTHUSGADE 6
KØBENHAVN K.

C. TH. DREYER & SØN

FIOLSTRÆDE 36
KØBENHAVN K.

HELGE FLEISCHER

BADSTNESTRÆDE 13
KØBENHAVN K.

DANSHIP A/S

ST. KONGENSGADE 68
KØBENHAVN K.

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Stiftet 1945

PROTEKTOR: HS. KGL. HØJHED PRINS AXEL

Fondens kontor: St. Kannikestræde 10, Kbh. K.
(kontortid: 10—15, undtagen lørdag).

Telf.: Om dagen Minerva 1336, om aftenen Ordrup 5075 — Postkonto 780.

Medlemmer: Iflg. fundatsens § 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre. Danske sydslesvigere, der ikke har dansk indfødsret, men iøvrigt opfylder betingelserne, kan også optages, ligesom personer med norsk indfødsret, der har været bosiddende i Danmark og har øvet aktiv indsats i frihedskampen, også kan optages som medlemmer.

Formål: Iflg. fundatsens § 14 skal de midler, fonden har til rådighed til uddeling, fortrinsvis komme deporterede, sekundært alle de, der som følge af deltagelse i frihedskampen har været arresteret og interneret, til gode tilligemed disse sidstes efterladte. Kammeratskabshjælpen ydes til: 1) Kammerater, hvis helbred på grund af frihedskampen har lidt sådan skade, at de ikke økonomisk er i stand til at give deres børn den uddannelse, som de ellers ville have fået. 2) Børn efter faldne kammerater. — Beløbet skal fortrinsvis anvendes til at give børnene en uddannelse som den, deres fader ville have givet dem, hvis han var forblevet i live. 3) Tilskud til særlige formål udover de ovenfor under 2) nævnte til kammeraternes enker og børn. 4) Tilskud navnlig som hjælp til studieophold, rekreationsophold her i landet eller i de andre nordiske lande — og andre lignende øjemed.

Forretningsudvalget:

Formand: Konsul, advokat Kaj V. Dahl, Vitus Berings Plads 1, Horsens.
Næstformand: General Fl. B. Larsen, Rensborg.
Kasserer: Statsaut. revisor H. C. Steen Hansen, St. Kannikestræde 10, Kbh.
Leder af fondens kontor: Arkitekt H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund. Ordrup 5075.
Sekretær: Overlærer Johs. Fosmark, Slagelsegade 9, 2., København Ø.

Den øvrige bestyrelse:

Pastor Aage E. Damtoft, Vesterbro 76, Aalborg.

Bankfuldmægtig Olav Holst, Bengtassevej 6, Hellerup.

Seminarierektor, cand. mag. Paul Holt, Århus.

Landsretssagfører Otto Jespersen, Store Torv 16, Århus.

Arkitekt P. A. Johansen, Bernstoffslunds allé 80, Charlottenlund.

Oberst K. Kjeldsen, Odense.

Tandteknikermester Leo Kæraa, Banegårdspladsen, Århus.

Bibliotekar O. Leth, Johnstrupvej 8, Sorø.

Aut. vand- og gasmester Johs. Loft, de Mezasvej 18, Århus.

Førstelærer P. E. Mahler, Nr. Søby, Fyn.

Distriktslæge Børge Næsted, Scoresbysund, Grønland.

Kontorchef O. Olesen, Grønnegade 20, Herning.

Landsretssagfører H. Rambusch, Kongensgade 49, Esbjerg.

Pastor Poul Riis, Rosenvængets Sideallé 5, København Ø.

Dommer K. Thestrup, M. F., Herning.

BLADET PIGTRAAD

Organ for og udgivet af Kammeraternes Hjælpefond. Udkommer med 12 numre årligt. Abonnement 15 kr. pr. år. (Girokonto 780 kan benyttes ved bestilling af abonnement).

SEKRETARIAT

Ekspedition, abonnements- og annonceafdeling: St. Kannikestræde 10, København K. (kontortid 10-15).
Minerva 1336.
Kontoret har lukket om lørdagen.

REDAKTION

Ansvarshavende redaktør: Overlærer Johs. Fosmark. (Medlem af Dansk Fagpresseforening), Slagelsegade 9, 2. København Ø. Telefon: Øbro 8537 (træffes bedst 17,30-18,30).

FORRETNINGSFØRER FOR BLADET

Arkitekt Henning Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund.
Telefon: Ordrup 5075.

TRYKKERI

A/S Folketidendes Bogtrykkeri,
Ringsted.

Afleveret til postvæsenet d. 24. febr.
Næste nr. udkommer d. 26. marts.

INDHOLD:

	Side
Frihedsfaklen	23
En revolution for den historiske forskning	24
Frøslev-lejren en stor smuglercentral	26
Norges modstandskamp	28
Dachau-Flossenbug-Wien	31
Situationen i Berlin	33
Dagbogsblade	35
Møde i „Kammeraternes Hjælpefond“	37
Møder	39
Mindeparken i Neuengamme	39

Frihedsfaklen skal bæres af levende mennesker

„Faklen skal føres videre“.

Det var den gamle redaktør, der ved nytårstide med entusiasme satte disse ord som motto for 1962.

Det kan nu godt være, at han egentlig sagde: Faklen skal bæres videre, og der ligger jo i den sidstnævnte sætning nok en bedre formulering end i den første, for en fakkell kan føres på et vogntog, ja, af en robot, om det så skulle være, men den fakkell, der her er tale om, skal bæres af et levende menneske.

BILLEDET HAR NOK sin egenlige inspiration i løberen, der kommer til de olympiske lege med den olympiske fakkell, med den ild, der skal brænde, så længe de ædle sportsskampe udkæmpes blandt nationernes unge, kampglade medlemmer.

Senere tænker vi på frihedsfaklen. Den tændtes i vort lands mørketime hos nogle ganske unge, der den 9. april udsendte den allerførste avis, der på et frit sprog talte frie folks ord om frihed, der ej vil mistes trods løfter om guld og grønne skove ved at gøre knæfald for nye guder.

Men faklens ild, der tændtes af en enkelt eller af enkelte, fængede. De sendte faklen videre fra mand til mand, og den ene fakkell blev til et flammehav, for den sande flamme har en evne til at blusse op i modvind og derved øges dens evne til både at lyse op og at sprede sin ild til flere og flere.

Frihedsfaklen blev aldrig i Danmarks frihedskamp til en rygende tande, der jo har det karakteristiske ved sig, at den er på det sidste. Den vil dø af sig selv.

Men faklen lyser kun og blaffer,

når der er frisk luft omkring den og helst en smule blæst.

Brænder den ned, må der en ny fakkell antændes, og når blot man gør det i tide, kan faklens ild holdes i live for bestandig.

DEN DANSKE FRIHEDSKAMPS FOLK er der stadig. Der er stadig en fakkell, der brænder og lyser. En fakkell, der varmer og viser vej. En fakkell, der oplyser vejen, så vejen ses og kan følges.

Men frihedsfaklen bæres ikke i dag på en sådan måde, at den er så let at se som i besættelsesårene.

Men den er der dog, for når frihedskampens folk samles, er der også i dag den ånd, der vil kæmpe, kæmpe for idealer, for frisind contra snæversind, for menneskerettigheder contra pengemagt og privilegeret magt, der ikke respekterer menneskeværd.

Den sande frihedsfakkell lyser varmt og klart i de farvede folks sag, og den oplyser, så man forenklet løser problemerne i menneskerettighedernes ånd.

Frihedsfaklen lyser op, når vejen skal skimtes fremad, og den lyser bagud, når de historiske linjer skal trækkes op, linjer, der kan have evne til at sløve, men også til at inspirere.

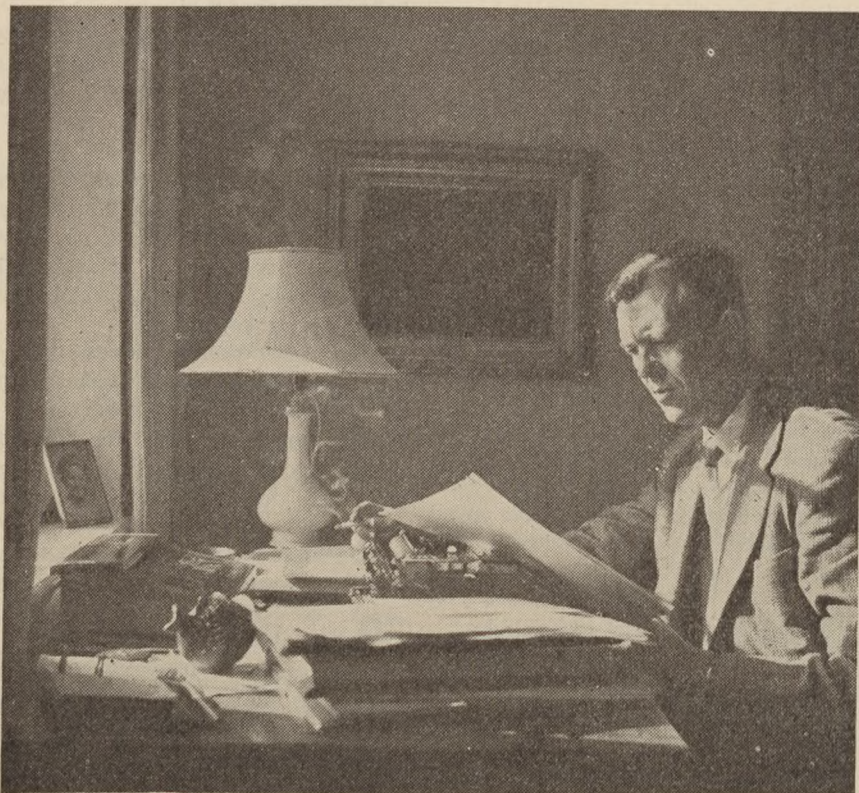
Frihedsfaklen fortærer gamle doktriner, der viste sig at være skalleskjul for imperialistiske tendenser fremfor at værne om menneskets lykke, hvortil umisteligt hører den sande ytringsfrihed.

Som i okkupationsårene skal faklen bæres af mennesker. De unge, de modne og de besindige med de grå, pyntelige stænk i manken.

Den unge fakkellbærer stormer frem. Men den besindige lægger pla-

Initiativet fra »Kammeraternes Hjælpefond« bidrog til en revolution for den historiske forskning af okkupa-tionsårene

„Kammeraternes Hjælpefond“ tog for 2-3 år siden et initiativ i spørgsmålet om forbedring af vilkårene for studiet af besættelsesårenes historie. Redaktionen af „Pigtråd“, har nu bedt mig redegøre for dette specielle studiums situation i dag, og jeg skal i det følgende søge at trække hovedlinierne op.

Historikeren, dr. phil. Jørgen Hæstrup ved sit arbejdsbord i Sct. Klemens.

ner og gennemtænker inden stormløbet. De gamle gør god tjeneste som rådgivere, og de unge gør uvurderlig nytte, fordi de unge øjne ser klart og fordomsfrit.

FRIHEDSFAKLEN er i dag de modne kvinders og mænds arv til det unge Danmark, og når den bæres frem med frimodighed, parret med klogskab, er der grund til at glæde sig, for så lever vi i et folk, der ikke raver rundt i mørke, men ser vejen og går vejen fremad.

Der er ild i faklen. Derfor lyser

den, men derfor har den også evne til at brænde alt det urene, det fordærvede og det fordærvende.

At bære faklen kræver også i dag mod, som det krævedes i okkupa-tionsårene. Derfor er indbydelsen til at bære faklen videre en opfordring til modige kvinder og mænd.

Vort land har brug for dem — også i dag. Hele verden har brug for dem, og faklen var aldrig hildet af hensyn til landegrænser. Dens ud-spring lå i det nationale, men dens sigte var det globale.

F—k.

Dr. phil. Jørgen Hæstrup redegør for den videnskabelige historiske forskning af besættel-ses-tiden og fastslår, at der i slutningen af 50'erne skete en radikal ændring af de samlede studiemuligheder.

Indledningsvis vil jeg gerne her i „Pigtraad“'s spalter fremhæve, at initiativet fra „Kammeraternes Hjælpefond“ i betydelig grad kom til at bidrage til den revolution af studiemulighederne, der er sket i løbet af de sidste 2—3 år.

Initiativet, der fik form af en henvendelse til daværende undervisningsminister Jørgen Jørgensen, og som fik en særdeles positiv modtagelse, kom imidlertid på et tidspunkt, da der så at sige gik skred i debatten om besættelsesårenes historie, og behandlingen af henvendelsen kom til at forløbe parallelt med behandlingen af andre initiativer og forslag, hvorfor det i dag ikke er let at fastslå det konkrete resultat af henvendelsen. Det er derimod let at fastslå, at der siden henvendelsens fremkomst i slutningen af 50'erne er sket en radikal ændring af de samlede studiemuligheder.

Det drejer sig om et specielt studium.

Hvorfor drejer det sig om „et specielt studium“? Hvad er det for forhold, der bevirker, at historikeren stillet overfor besættelsesårene møder særlige problemer? Svaret herpå er kort, at forskellen mellem forskningen af disse år og forskningen af enhver anden periode udelukkende ligger i kildegrundlaget.

Normalt kan historikeren regne med, at begivenhedsforløbet af sig selv skaber og efterlader de kilder, hvorpå en historisk undersøgelse kan bygge. Ikke mindst i moderne tid hober der sig dynger op af breve, referater, rapporter, regnskaber, dagbøger o.s.v. o.s.v.

Man undgik skrevne dokumenter.

Men dette skete ikke i normalt omfang i årene 1940—45, og det skete i særdeleshed ikke med hensyn til den del af landets historie, der i mange henseender blev den vigtigste: Modstandsbevægelsens historie. Dels var bevægelsen illegal og undgik, så vidt det nu var gørligt, skrevne dokumenter. Dels var bevægelsen uofficiel og lededes af folk uden officiel stilling. Hvad der eventuelt alligevel opstod af dokumentmateriale, havnede ikke på normal vis i de offentlige kontorer og dermed i de offentlige arkiver, hvor historikeren normalt finder sit kildemateriale.

... at oversætte kodebetegnelser.

Det måtte i følge sagens natur lige spredt rundt omkring hos private, og den særlige opgave måtte blive at opspore det, samle og ordne det, oversætte de kodebetegnelser, der i vid udstrækning var anvendt og dernæst søge at supplere det med beretninger, bygget på erindringer. Uden en særlig indsats på dette område ville disse års historie mere eller mindre henligge uopklaret.

Problemet er særligt for disse års historie, men ikke særligt for Danmark. Det er tværtimod fælles for alle de lande, der under den 2. verdenskrig var besat af aksemagterne.

Erfaringen fra Frankrig.

Lad mig her citere nogle bemærkninger af den førende franske besættelsestidshistoriker, dr. Henri Michel, i en artikel om „Historikerne overfor den 2. verdenskrig“. Dr. Michel skriver: For første gang — det er selve den principielle nyhed i denne krig — blev nationens hemmelige liv vigtigere end dens officielle handlinger, der reduceredes til ren facade. Der har ganske vist i alle krige eksisteret hemmelige tjenester, men man har

aldrig set hele folk, sådan som det blev tilfældet i Polen og til slut også i Frankrig, kæmpe hemmeligt mod okkupationsmagten, idet man lidt efter lidt danne en hær, en administration, en politisk doktrin, som på befrielsesdagen trådte frem fra skyggetilværelsen. Men denne hemmelige aktivitet har ikke efterladt sig spor efter sine aktioner, thi ethvert skrevet spor kunne betyde dødsdom og udslættelse af en gruppe. Aktiviteten er derfor vanskelig at efterforske. Men hvis man ikke rekonstruerer den, bliver proportionerne falske, og man respekterer ikke den virkelige størrelsesorden af de kræfter, man står overfor.“

Vi er dog gunstigere stillet end franskmændene.

Michels ord har i princippet gyldighed også for danske forhold, selvom det straks skal siges, at vor situation er gunstigere end Frankrigs. En betydelig mængde dokumentmateriale er fundet og gjort tilgængeligt. Detailler herom er det ikke muligt at komme ind på her. Men det kan for Danmarks vedkommende tilføjes, at problemet om det historiske kildemateriale ingenlunde er indskrænket til modstandsbevægelsens historie. Det er her nødvendigt med et par bemærkninger om det tyske materiale og det normalt bevarede materiale.

Store mængder Gestapo-materiale med vilje tilintetgjort.

Store mængder af tysk materiale er gået tabt — også på grund af de særlige forhold, brændt ved bombardementer eller med vilje tilintetgjort. Dette gælder i særdeleshed Gestapo-materiale. Men her har de sidste 2 år bragt den betydelige forbedring i situationen, at det er lykkedes at opnå engelsk og amerikansk tilladelse til affotografering af de tyske militærarkiver, der befandt sig i London og Washington, således at akter, der vedrørte danske forhold, blev fotograferet. Gennem landsarkivar Johan Hvidtfeldts arbejde er dette vigtige materiale nu bragt til landet og vil fremover danne en solid grundsten for fremtidig forskning. Der er store huller i dette materiale, og også det-

te må søges suppleret, men en betydelig ændring af situationen er her indtrådt siden slutningen af 50'erne.

Meget må forstås ud fra tidens særlige vilkår.

Også det normalt bevarede danske materiale kræver lidt nærmere omtale. Også dette er dybt mærket af de særlige forhold. Meget er besluttet og sket, som ikke er nedfældet i tidens akter, og meget er nedfældet, som må forstås ud fra tidens særlige vilkår. I stort og småt vil der være behov for viden bagom og udenom akterne, og også her møder historikeren et særligt kildeproblem, først og fremmest i form af krav om suppleringer.

Yderliggående decentralisering.

Til alt dette kommer så et ret upåagtet, men vigtigt forhold. Hele tidens aktivitet var præget af den mest yderliggående decentralisering. Beslutninger og handlinger af afgørende betydning for landets samlede historie blev truffet og ført igennem af enkeltpersoner og grupper over hele landet og langt udenfor landets grænser. Tidens historie formedes af et sammenfald af titusinder og atter titusinder af spredte initiativer, og ethvert historisk studium står overfor den rent praktiske vanskelighed, at hele denne masseaktivitet så vidt gørligt må konstateres og klarlægges, og at alle undersøgelser for at fremskaffe den fornødne dokumentation derfor bliver særdeles omfattende og tidsrøvende. Også heri ligger et særligt problem — omend som anført først og fremmest et praktisk problem — for studiet af besættelsesårenes historie.

En lang række historikere har taget opgaven op.

Og hvori består så den revolution, der i de sidste 2—3 år er sket i dette særlige studium? Den består deri, at en lang række historikere har taget opgaven op, og at der er skabt økonomiske muligheder for deres arbejde. Mens der i midten af 50'erne var 1 mand væsentligst fritidsbeskæftiget med studiet, er der i dag 12—14 mand i gang, flere fuldtidsbeskæftigede.

Dette medfører selvsagt mulighed for en langt bredere indsamling af materiale end det tidligere var gør ligt, og det vil sikre en lang række videnskabelige publikationer om besættelsesstidsforhold i de år, der kommer.

En udvikling i flere etaper.

Denne udvikling er forløbet i flere etaper. Først stillede „Frihedsfondens kulturfond“ midler til rådighed — bl. a. til affotografering af de vigtige tyske militærarkiver — og dernæst optog „Udgiverselskab for Danmarks nyeste Historie“ hele dette studium på sit forskningsprogram. Med støtte fra staten og Carlsbergfondet har Udgiverselskabet fra 1961 gennemført hele den koordination af arbejdet, som var en vigtig forudsætning for arbejdets fortsatte fremgang.

Der er i første omgang sat ind på at skabe de fornødne registre over alt eksisterende trykt og utrykt materiale, og der er jævnsides hermed sat ind for at indsamle supplerende materiale over en bred front. Samtidigt er forarbejder til de kommende værker i gang. Hermed har arbejdet fået det faste midtpunkt, som det hidtil har savnet.

Andre lande har i efterkrigsårene gennemført tilsvarende undersøgelser gennem særlige institutter, og nu har arbejdet altså også her i Danmark fået det institut i ryggen, som fremover vil sikre dybtgående viden om dansk historie under besættelsen.

Hver uge bringer værdifuldt, nyt materiale.

Der er i det sidste år ikke forløbet en uge uden at væsentlige materialemængder er fundet frem og føjet til de allerede eksisterende samlinger. Det har drejet sig om politiske forhold, administrative forhold, modstandsforhold, handelsmarinens forhold og meget andet.

Gennemgang og behandling af de stadigt voksende stofmængder vil stå på i årevis. Men allerede nu kan det fastslås, at der trods alle principielle og praktiske vanskeligheder ikke længere består nogen alvorlig fare for, at besættelsesårenes historie skal komme til at henligge som et „terra incognita“ i landets samlede historie. Heri ligger naturligvis ikke, at alt

FRØSLEVLEJREN VAR EN STOR SMUGLERCENTRAL

Selv snaps blev smuglet ind i lejren under navnet »Pudsemors hindbærsaft«, fortæller møller A. Petersen, Fredericia.

Møller Axel Petersen.

Mange gange har man hørt tidligere kz-fanger sige: Det var frygteligt i lejren i Tyskland, men Frøslev var dog et dejligt sted. Selvfølgelig var alle fangerne i Frøslev nervøse, fordi man aldrig vidste, hvad der skulle ske i morgen eller i overmorgen, men ingen fanger led nød i Frøslev.

Det skyldtes blandt andet, at så meget blev smuglet ind i lejren. I lange perioder blev ikke een eneste pakke afvist af kontrollen, som udførtes af danskere med en tysker som overordnet. De mest mærkværdige ting blev smuglet ind i Frøslev. Selv snaps kunne fås i lejren, selv om den af hensyn til kontrollen var farvet med

vil blive klarlagt eller kan klarlægges, men blot det, at man ikke vil komme til at stå tilbage med mindre viden om disse år end om en hvilken-somhelst anden periode i landets historie. Snarere tværtimod. Den tidlige forskning har medført rige chancer for samling af materiale til en nuanceret vurdering.

JØRGEN HÆSTRUP.

frugtfarve. Men det blev snapsen ikke dårligere af.

Der blev lavet mange numre med tyskerne under krigen, men mon ikke pakkeindsmuglingen i Frøslev alligevel har rekorden med hensyn til at føre tyskerne bag lyset?

En af dem, der var med til at føre kontrol med pakker til Frøslev-lejren, var møller Axel Petersen i Fredericia. Her er hans egen beretning om de numre, som han og hans kammerater lavede med tyskerne:

KONTROL MED PAKKERNE

— Jeg kom til Frøslev med den første transport, efter at lejren var oprettet, fortæller han under en samtale i det hyggelige møllerhjem i en villa i Fredericias udkant. Jeg havde haft forbindelse med den jyske modstandsbevægelse, men var blevet stukket, og efter at have siddet et stykke tid i Staldgården i Kolding gik turen til Frøslev. Humøret var nogenlunde, fordi det var lykkedes at begrænse tyskernes optrevling af vore folk.

I Frøslev mødte jeg mange gamle kammerater fra min kornetid på Kronborg. Blandt dem vil jeg gerne nævne Erik Holmboe fra Horsens. Det var Holmboe, der var udset til at føre kontrol med pakkerne til lejren, og det blev mit job at være hans assistent. Vi undersøgte pakkerne og stod for udleveringen af dem. Til at begynde med foregik kontrollen i lejren, men den blev hurtigt flyttet til den anden side af gaden til en af tyskerbarakkerne. Vor nærmeste overordnede var en dansk stikker, der hed Nobel. Han blev senere skudt.

PUDSEMORS HINDBÆRSAFT

— Det var et uhyre interessant job at kontrollere pakkerne, fortsætter møller Axel Petersen, og jeg tør sige, at der oprandt et par måneder med Holmboe som chef, som jeg aldrig vil

glemme. Det var strålende tider. Ifølge reglementet skulle vi passe på, at fangerne ikke modtog for mange pakker, og der måtte kun være ganske specielle ting i hver eneste pakke, men vi lærte hurtigt at føre hr. Nobel bag lyset, og vi forvaltede kontrollen på en sådan måde, at samtlige pakker gik igennem — uanset, hvad der var i dem. Det konstaterede fangerne pårørende udenfor lejren ret hurtigt, og så kan det nok være, at pakkernes antal steg væsentligt. Mange illegale ting gik gennem „kontrollen“ i den tid. Vi gav det hele et stempel, så alt var i orden. Udadtil — altså overfor Nobel — gik vi meget ivrigt op i vort arbejde, og vi tog meget alvorligt på det, og derved lykkedes det at smugle alt igennem. Blandt de ting, vi fandt frem til i kontrollen, var også det, vi kaldte „Pudsemors hindbærsaft“, hvilket var et dækningsnavn for snaps, farvet med almindelig frugtfarve.

„DEN FINE TRANSPORT“ SYD PÅ

— Men de glade dage varede ikke ved?

— Nej, de ophørte pludselig omkring 1. oktober. Lejrledelsen havde opdaget misbruget, og der blev dekretet et pakkestop med øjeblikkelig varsel. Så indførtes ordningen med, at hver enkelt kun måtte modtage en pakke hver sjette uge, og dermed var glansperioden naturligvis forbi. Jeg blev sat fra min bestilling, og kort efter gik den første store transport syd på. Det var den transport, vi kaldte „den fine“. Den omfattede ialt 200 mand, blandt dem mange kendte — også vor lejrledelse.

Kort efter blev Digmann lejrchef, og jeg blev udnævnt til depotchef. Sturmbannführer Landskron blev min nærmeste overordnede. Jeg forsøgte længe at arbejde mig ind på livet af ham, men han var en vanskelig herre at have med at gøre. Han var ikke uimodtagelig for bestikkelse, og efmeget igennem.

Det lykkedes mig ofte at komme op i den danske forvaltning udenfor lejren, og her forklarede jeg ledelsen, hvad vi manglede, og de gik

straks i gang med at skaffe de forskellige ting, som det så lykkedes mig at få lusket igennem kontrollen.

FRA 600 TIL 6.000 FANGER

— Hvor mange sad der ialt i Frøslev?

— I begyndelsen var vi 600 i lejren, men da tallet var på det højeste, sad der ialt 6.000 mand i lejren, så det var naturligvis betydelige mængder sengetøj, tøj og alt muligt andet, man skulle skaffe frem. Men vi klarede alt lige fra salmebøger, sytøj til kvinderne i kvindebarakken, træsko og alt muligt andet.

— Hvordan bestak De tyskerne?

— Jeg røg ikke selv, og ydermere var jeg af lejrledelsen udstyret med tobak af alle slags. Tobak har jo altid været et glimrende bestikkelsesmiddel. Dertil kom, at den danske forvaltning støttede mig i udstrakt grad, så jeg var godt udstyret på alle måder.

Det er blevet sagt tidligere, men jeg vil gerne sige det igen: Den danske forvaltning og dens folk gjorde en ganske enestående indsats. Gennem mit arbejde kom jeg jo meget nær ind på livet af dem, så jeg kan sige det med rette. Den imødekommende, tillid og samarbejde, der udviklede sig mellem depotet med mig som chef og den danske forvaltning gennem de sidste 7—8 måneder af krigen, var ganske forbilledlig, og selv om alle mangler givetvis ikke kunne afhjælpes, gjorde det danske fængselsvæsenes personale i forvaltningen et kæmpearbejde for alle de internerede, som vi skylder dem en stor tak for. Uden disse menneskers helhjertede indstilling var vort ophold i Frøslev sikkert blevet langt dårligere.

DA DANNEBROG GIK TIL TOPS

— Der var vel — trods alt — også morsomme oplevelser i Frøslev?

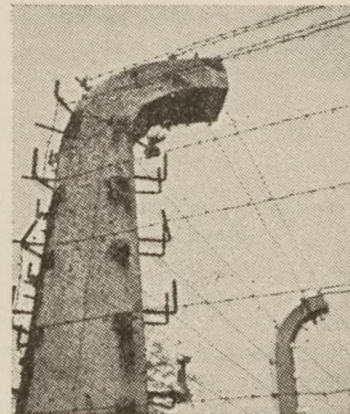
— Det var der naturligvis. Jeg erindrer en nat, jeg blev kaldt op, fordi der var ankommet en karavane af Røde Kors-lastbiler med senge og tilsvarende ting til den betrængte lejr. Det var i april måned. Ovenpå et af billæssene var anbragt et stort dannebrogflag for at tilkendegive overfor engelske Royal Air Forces-

flyvere, at det var en dansk Røde Kors-transport. Da jeg opdagede det store flag, henvendte jeg mig til lederen af transporten, direktør Rühne fra Horsens, og jeg fik hans tilladelse til at beholde flaget. Der var naturligvis tyske vagtposter ved bilerne, men dem fik jeg bestukket — de fik hver en stor flæskesteg — og jeg fik flaget.

Det var dette flag, der gik til vejs for Frøslev-fangerne den uforglemmelige morgenstund, den femte maj. Det vajede stolt på paradepladsen, da vi alle stod opstillede for at høre Kongens tale. Danmark — og vi — var atter frie, og vi kunne markere det med vort eget flag over lejren.

H. F.

Renè Blicck og Pierre de Tollenaere's minde

Kommer du nogentid for at
knæle og bede
fjernt fra de andre et stille øjeblik,
og tager du mit navn med i
den bøn, du beder.

Kalder rolig den svundne tid til live,
glemmer dit eget, retter dit blik
mod himlen,
føler du mit hjerte — skønt det er
standset — banke.

Kom i den time, hvor dagen går
under,
mit hjerte hører dig komme, sitrer
og hvisker jeg elsker dig, kære pige.

Men en morgen, når det muntre forår
bringer rosenknopper til at spire
af det øde,

så tag dem, løft dem til dine læber
— kære pige.

Selv over graven lader det sig gøre
at mødes i et kys . . .

6. december 1944 blev den modige Pierre de Tollenaere, en af vore belgiske fangekammeraters ledere, hængt i koncentrationslejren Neuengamme af SS. Under smerten over vennens død skrev René Blicq samme dag det ovenfor gengivne digt, tænkt som en sidste hilsen fra den døde til hans hustru. Digteren var jurist fra Bruxelles, en ven af en anden ung advokat, der længe vil huskes: *André Mandryckx*, og omkom sammen med denne og tusinder andre Neuengamme-fanger ved skibskatastrofen i bugten ved Lybæk ud-

for Neustadt 3. maj 1945. Han havde da været fange i 4 år!

Digtet fik stor betydning for lejrens belgiske og franske fanger. Det gik fra mund til mund, og en fange, arkitekt Ernest Gaillard, der lever i Cambrai, bragte det sluttelig til dem, det var bestemt for. Fru Therese de Tollenaere og enken efter René Blicq, Lucienne Bouffioux, advokat ved højesteret i Bruxelles og præsident for den internationale Neuengammesammenslutning, deltog begge i sommer i Københavnskonferencen om en mindepark på den tidligere kz-lejrs grund ved Neuengamme.

(Fra Blicqs efterladte digte, gengivet i bogen *So ging es zu Ende*, Neuengamme, Hamburg, 1960).

HEMMING THEISEN.

ville mange gerne give gode råd og vejledning, men hvem skulle man følge? Nogle kredse henviste f. eks. til Danmark og anbefalede en „realistisk politik“, så man kunne komme gennem okkupationen uden for mange skrammer. Et samarbejde med tyskerne var nødvendigt, hævdede disse pacifistiske kredse, og også andres gode råd gik i samme retning, men ud fra andre forudsætninger. Således gik kommunisterne ivrigt ind for samarbejdet, ligesom selvfølgelig nazisterne i Nasjonal Samling.

Vor frihed og selvstændighed er grundlovens første bud.

I slutningen af juni fik rigskommissær Terboven det norske stortingspræsidium til at sende en opfordring til kong Haakon om abdikation, men allerede den 3. juli kom kongens klare afvisning af forslaget, der sluttede med ordene: „Det norske folks frihed og selvstændighed er for mig grundlovens første bud, og jeg mener at følge dette bud og at varetage det norske folks interesser bedst ved at holde fast ved den stilling og den opgave, som et frit folk gav mig i 1906“. Regeringen Nygårdsvold støttede kongen fuldt ud, og dermed begyndte linierne at klares for nordmændene.

Norges modstandskamp ridset op i korte træk

Ligheder, men også store forskelle i kampen og kampens vilkår, sammenlignet med Danmark.

AF LEKTOR JØRGEN H. BARFOD

I næsten 2 måneder fortsatte den militære modstand mod den tyske overmagt. Først den 7. juni 1940 blev kongen og regeringen tvunget til at forlade landet, hvorefter hele Norge efter regulære krigshandlinger var militært okkuperet.

Situationen var således en anden end i Danmark. Hos os var der slutet en „overenskomst“ mellem tyskerne og regeringen om okkupationen, men i Norge var der krig også formelt fra den første dag. Derfor var linierne straks klarere i Norge. En kamp mod tyskerne var her en kamp på den lovlige regerings side, medens vi i Danmark i de første år måtte kæmpe både mod regering og tyskere.

På en anden måde stod vi imidlertid ens. Både danskere og nordmænd er fredselskende folk, lovlydige borgere og modstandere af vold, og derfor stod den illegale kamp os i begyndelsen så fremmed. Det tog tid at få den rigtigt organiseret.

Det norske folk var chokeret.

Det norske folk var chokeret, og det søgte efter fodfæste. Ganske vist

Tyske tropper under ild i Norge. Optagelsen er fra 23. april 1940. Cyklerne kan ikke klare fremmarchen. Der må tanks til hjælp.

Klar linie fra 25. september 1940.

Nogle af de første illegale skrifter var en gengivelse af den fulde ordlyd af kongens og regeringens svar, da det referat, man bragte i aviser og radio, var stærkt nazistisk propandamæssigt præget. Det var som i Danmark spredte lejlighedsvis publikationer, der kom til at danne forløberen for den egentlige illegale presse.

Denne fik imidlertid allerede sit afgørende gennembrud efter den 25. september 1940, den dato, der for Norge fik samme betydning som den 29. august 1943 for Danmark. Fra den 25. september var forholdene ved at blive afklarede i Norge, og fra denne dag sukkede modstandsbevægelsen i Danmark efter de såkaldte „norske tilstande“.

De politiske partier forbudt.

Den 25. september afskedigede Terboven administrationsrådet og udnævnte i stedet 13 såkaldte statsråder, d. v. s. ministre. Samtidig blev de politiske partier forbudt og deres organisationer opløst, og Terboven erklærede: „For den fremtidige nationale løsning af den nuværende situation findes der kun een vej, og denne fører over Nasjonal Samling“. Klarere kunne det ikke siges. Nu var der kun ét valg: For eller imod nazismen og tyskerne, og hermed var linierne klare for enhver nordmand. På alle leder og kanter begyndte man en nazificering af det norske samfund, og indenfor ethvert erhverv, enhver gren af samfundet, ligesom indenfor sport, skole o. s. v. kom spørgsmålet: Er du for eller imod?

Ikke blot stole på hjælp udefra.

Den illegale presses fornemste mål var at tilbagevise den nazistiske propaganda og give nordmændene mod til at gennemføre kampen mod tyskerne. Et af de første blade: „Vi vil oss et land“, gengav da også general Ruges afskedstale til tropperne den 13. juni 1940, der sluttede med ordene: „Husk på det: Ingen stat kan rejse sig igen blot ved at vente på, at noget skal hænde, at en hjælp skal komme udefra. Man må være klar til

Sprængte broer forhindrede tyskernes fremtrængen. Optagelse ved norsk elv den 19. april 1940.

at hjælpe sig selv, når tiden er inde. Det kan tage tid, før dagen er der, men det kan også gå hurtigere, end nogen tror. Vent og tro og vær beredt“.

I efteråret 1940 begyndte tyskerne arrestationer af mændene bag den illegale presse, men endnu var nazisternes greb ikke så fast, at det kunne hindre massedemonstrationer imod de nazistiske møder, og en særlig betydning fik det også, at højesteretsdommerne nedlagde deres hverv.

Illegale aviser fra 1940.

Af illegale aviser fra 1940 kan nævnes: Bulletinen, Illegal Tidende, Det frie Norge, Fritt Land, Folkevilljen og Hvepsen. I det sidste stod ved nytårstid følgende oplysning: „Ved De, at NS har udgivet en kalender, som vel må siges at være symbolsk for tiden. Quislings billede står på første side, og det må rives væk, før man kan komme over i det nye år“.

De vendte ryggen til Goebbels bil.

For mange var det imidlertid ikke nok med propaganda imod tyskerne. De trængte til at få udtryk for deres følelser gennem handling. Det er måske kun smådemonstrationer i begyndelsen, som f. eks. med de seks

gymnasiaster, der arresteredes, fordi de vendte ryggen til Goebbels bil, da den kørte op ad Karl Johans gade, men det var den slags, der lagde grunden til de mere forberedte aktioner. Indtil den 25. september 1940 holdt tyskerne sig nogenlunde indenfor folkerettens grænser i deres reaktioner på disse demonstrationer, men efter den tid ændredes forholdene. Samtidig med at Gestapo tog hårdere fat voksede imidlertid modstandsorganisationerne i styrke.

Hjemsendte soldater oprettede 5 grupper.

Det var naturligt, at de hjemsendte soldater blev kernen i de militære grupper, der efterhånden opstod rundt om i landet. De begyndte lokalt indenfor kontakt med hinanden og egentlig først med den opgave at gemme våben og holde sig klar til, om noget skulle ske. Oslogruppen, også kaldet R-gruppen, kom imidlertid til at indtage en central stilling. Den søgte allerede tidligt at få kontakt til de andre grupper og at samle den norske modstand. Allerede inden udgangen af 1940 havde man i hvert tilfælde på papiret oprettet fem arbejdsgrupper: 1. propagandagruppen, 2. organisationsgruppen, 3. finansgruppen, 4. samarbejdsgruppen og 5. idrætsgruppen, og videre søgte man at op-

ALLIANCE

ELEKTRISKE INSTALLATIONS
AKTIESELSKAB
ØSTERBROGADE 54
KØBENHAVN Ø.

INGENIØRFIRMAET

MOGENS BALSLEV

RÅDG. CIVILING.
MARTINSVEJ 8 - KBH. V.

KLIMAX RADIO

NYTORV 11 - KBH. K.

H. J. SIMONSEN & CO.

INTERNATIONAL SPEDITION
ST. KONGENSGADE 63 A
KØBENHAVN K.

COPYPRINT

NØRREVOLD 21 A
KØBENHAVN K.

RÅDHUSKROEN

LØNGANGSSTRÆDE 21
KØBENHAVN K.

DANMARKS STØRSTE UDVALG

FORDELAGTIGE BETINGELSER

Hjemmenes Møbellager

GAMMEL KONGEVEJ 27-29

v. DET NY TEATER

DANSK BIOGRAFREKLAME A/S
GOTHERSGADE 175 — KØBENHAVN K.

P. RASMUSSEN & SØNNER
P. SKRAMSGADE 7 — KØBENHAVN K.

KNUD JENSENS BOGTRYKKERI
ST. KONGENSGADE 61 — KØBENHAVN K.

HØY-PETERSEN og ARNE JENSEN AKTS.
STRUENSEGADE 7-9 — KØBENHAVN N.

DANSK ENGELSK LAKRITS FABRIK A/S
GLOSTRUP

ORANA KONSERVERS A/S
VIBEHOLMSVEJ 26 — GLOSTRUP

ODO·RO·DO

- det vigtige punkt i Deres daglige hygiejne

CONSERVES — TEKNIK
NY KONGENSGADE 15 — KØBENHAVN K.

KØBENHAVNS BRÆNDSSELS KOMPAGNI
NØRREGADE 15 — KØBENHAVN K.

BERGS BOGTRYK
GLENTEVEJ 53 — KØBENHAVN NV.

stille fylkesorganisationer, lokal- eller herredsorganisationer.

Hovedkomitéen bestod i den første tid af mænd som højesteretsjustitiarius Paal Berg, professor Birger Gergersen, sekretær Einar Gerhardsen, direktør Gunnar Jahn, overlæge Johan Scharffenberg og major Olaf Helset. Denne sidste var det, der sammen med kaptajn John Rognes i efteråret 1940 begyndte at opbygge en militær organisation.

Strejke i idrætsorganisationerne.

Den militære modstandsorganisation var imidlertid foreløbig afventende, og forholdet til tyskerne og nazisterne gav sig hovedsagelig udtryk i en passiv modstand som f. eks. i idrætsstrejken. Nasjonal Samling søgte på alle måder at nazificere ungdomsorganisationerne, men svaret derpå var strejke. Således også i idrætsforeningerne. Den 22. november proklameredes således nyordningen indenfor idrætten, hvor alle lederposter skulle besættes efter førerprincippet. Samme dag nyordningen blev kundgjort, skulle der holdes et stort stævne i Tønsberg, men samtlige 61 brydere rejste hjem, da de fik kendskab til overgrebet, og det viste sig overalt umuligt at tvinge de unge til at drive idræt, ligesom idrætsstævner, som nazisterne afholdt, blev boycottet af publikum.

„Den kolde skulder“ ikke nok.

I 1940 var nordmændenes holdning da i vid udstrækning en parallel til danskernes „kolde skulder“. Men dette svarede ikke til englændernes forventninger. Derfor var SOE (Special Operative Executive), Scandinavian Section i færd med at opbygge deres egen organisation, der skulle udføre sabotage og raids. Man hvervede nordmænd, der var flygtet til England eller Sverige og søgte kontakter i Norge uden om de allerede etablerede modstandsorganisationer. Englænderne ønskede af sikkerhedsgrunde ingen centralisering i Norge, men ville have, at deres modstandsgrupper skulle ledes direkte fra London og Stockholm.

Allerede i juni 1940 havde Churchill erklæret, at for England var det

nødvendigt med aktiv modstand, dvs. raids på de tyskbesatte kyster. SOE blev oprettet i juli 1940 og som chef for den skandinaviske afdeling blev sat Charles Hambro med Commander Frank Stagg som næstkommanderende. Derefter blev Martin Linge, som i september 1940 var kommet til England, repræsentant for de norske militære myndigheder ved hvervningen af nordmænd til SOE, og man var nu i fuld gang med at forberede de kommende raids mod Norge og med at uddanne de norske kommandostyrker.

1940, der havde været et nederlagets år, viste således inden det var gået, at nordmænd mange steder var ved at berede sig til kampen for friheden.

Dachau-Flossenburger Wien

Østrigs nye forbundskansler blev taget af Gestapo i 1938 og befriet af amerikanerne i 1945.

Hvad man hurtigt mærker, når man sidder over for Østrigs nye forbundskansler, Alfons Gorbach, i arbejdsværelset på Ballhausplatz, 1. sal: det er en mand, der absolut ikke kan skjule sin menneskelighed — og som heller ikke gør forsøg på det.

Berlingske Tidendes medarbejder har aflagt ham et besøg og skriver:

Jeg sagde til forbundskansleren: — Det overraskede adskillige i og uden for Østrig, at De, hr. kansler, næppe var vendt hjem fra koncentrationslejrens helvede i 1945, før De startede et forsoningsfelttog til gavn for de nu arresterede nationalsocialister.

Dr. Gorbach svarede roligt: — Jeg lærte meget de år, jeg var indespærret, og det var mit standpunkt dengang, som det er i dag, at det ikke er tilstrækkeligt blot at tale om fred og om kristen næstekærlighed. Det er vigtigere at handle end at bekende.

Jeg glemmer aldrig, hvor hjerteskrærende min kone og min datter græd, dengang man hentede mig i marts 1938. Da jeg vendte hjem fra Dachau, så jeg andre mænds kvinder og børn græde. Og jeg sagde til mig

Østrigs regeringschef,
Alfons Gorbach,
kom hjem fra Dachau og startede
straks et forsoningsfelttog.

selv: Hvor fører det hen, hvis triumf og nederlag ustandselig skal veksle, og hver gang er det kvinder og børn, som skal gøres ulykkelige.

Ikke, at jeg krævede, at de, der virkelig havde forbrudt sig, skulle forblive ustraffet. For forbrydere, der havde andres liv eller helbred på samvittigheden gjaldt det: først retfærdighed, så nåde. Men langt de fleste var jo medløbere. Retsopgøret i Østrig ramte en fjerdedel af befolkningen og var i 10 lange år, indtil besættelsens ophør i 1955, det mest omstridte problem i vor indenrigspolitik.

På baggrund af mine personlige erfaringer kom jeg til den faste overbevisning, at den eneste måde, hvorpå det politiske klima i vort hårdt prøvede land kunne blive bedre, var ved at bryde hævnens djævelsk ond cirkel. Det var simpelt hen et skæbnespørgsmål for vort unge demokrati. Virkningen af vor antinazilovgivning var, at politikerne nærmest var drevet til at være dommere, og dommerne måtte ligefrem frygte, at det var dem, der skulle til at være politikere. Den individuelle skyld blev bedømt i det kollektive ansvars ånd.

EVALD's LINIERANSTALT

F. EVALD SWENSSON
GRÅBRØDRESTRÆDE 23
KØBENHAVN K.

A. P. HJORTSØ

CIVILINGENIØR
GOTHERSGADE 158 - KBH. K.

KRISTIAN STÆRK A/S

KØBENHAVN

EDWARDS & RASMUSSEN A/S
VESTERGADE 2 - KBH. K.

**KØBENHAVNS
SALATFABRIK**

L. V. MEJER & SØN
RÅDMANDSGADE 56 - KBH. N.

VALDEMAR NIELSEN
BROLÆGGERSTRÆDE 12 KBH. K.

I. CANTOR A/S
KØBENHAVN

SØFARTS FÆLLESINDKØB A/S
DYBØLSGADE 34 - KBH. V.

**PERSSONS
CLICHÉANSTALT I/S**
BREDGADE 25 OPG. E. KBH. - K.

VESTERBROGADE 65 - KØBENHAVN V.
VÆRKTØJSMASKINER

AKTIESELSKABET

DANSK DAMMANN ASFALT

AMALIEGADE 15 — KØBENHAVN K.

ERNST CHRISTENSEN

MØBLER OG TÆPPER
BLAGÅRDSGADE 23 — KØBENHAVN K.

NORDEUROPEISK PAPIR CENTRAL A/S
HAMMERENSGADE 4 — KØBENHAVN K.

TAGE PEETZ & CO.
CHR. BRYGGE 22 — KØBENHAVN K.

THOR BØGELUND & GEORG NIELSEN
GOTHERSGADE 101 — KØBENHAVN K.

ALLAN CHRISTENSEN & CO.
GL. TORV 8 — KØBENHAVN K.

BLAUENFELDT & TVEDE
MEJERILABORATORIUM . KEMISKE FABRIKER
SVANEVEJ 3-7 — KØBENHAVN NV.

EN AF DE HVIDE BUSSER BLEV SKUDT I BRAND.

Modig vognmand fortæller om de dramatiske dage, da danske og nordmænd blev reddet af busserne.

Dagbladet Dannevirke har på foranledning af vor hilsen til de hvide bussers vognmænd (Pigtråd 25. jan. 1962, side 15) henvendt sig til vognmand Mavill Brændekilde, og bladets medarbejder, Per Bech, bringer en stort opsat artikel, som han kalder: „En mand — en krig — og en rutebil“. I artiklen fortælles:

Mange vogne kom i fart — deriblandt også den tidligere rutebil Jels-Vamdrup-Kolding. Og den kørte mekaniker Brændekilde.

De hvide busser — og så var det iverigt ligegyldigt, hvor lidt komfort eller skønhed, de ejede — blev til små rullende paradis'er for de danskere, der havde været sendt til de tyske kz-lejre. Der var umådelig taknemmelighed, hvor de hvide busser og deres folk nåede frem med mad, varme, omsorg og muligheden for at komme hjem til sine kære og en bedre tilværelse.

De mænd, der kørte vognene, transport efter transport, mærkede denne taknemmelighed. Den strømmede dem i møde, hvor de end kom, for disse mænd og disse busser betød jo intet mindre end selve redningen for så mange.

Men det var ikke kun taknemmeligheden, mændene fik at mærke. Også hårdheden, anstrengelserne, lidelserne.

— Endnu i dag står det hele fra dengang klart for mig, fortæller mekaniker Brændekilde. Jeg husker de

udmattende ture, jeg husker taknemmeligheden, og jeg ved, hvordan det føles at kunne lukke hænderne omkring et par mandsarme, der ikke er tykkere end et cykelstyr. Vi oplevede lidt af hvert, og man glemmer vist aldrig, hvad man fik at se dengang.

Den første bus et flammehav.

— Den første af de hvide busser, jeg kørte med, og som min far ejede, blev ødelagt. Det skete ved et flyverangreb, dem måtte vi jo igennem også. De allierede flyvere kunne ikke vide, det var danske Røde Kors-transporter, så de angreb ofte vore hvide konvojer.

Det har været den 22. april 1945.

En tidlig morgen, hvor vi havde hentet fanger i Neuengamme og var på vej nordover med de udsultede og syge danskere. Pludselig kom der et luftangreb. Det var lige udenfor Bad Segeberg, fortæller Brændekilde videre. Maskinkanonerne blev rettet mod os, og et kort øjeblik efter var hele bussen et brølende flammehav. To blev dræbt, flere sårede af kuglerne. Jeg selv havde fået en hård medfart og lå i mange timer, før jeg kom under lægebehandling på et sofaord.

Så pillede de kuglen ud — uden bedøvelse. Det kommer man til at svæde af!

En glædens dag.

Men brændekilde satte en ny bus ind, og transporterne fortsatte. Efter luftangrebet, hvor hele rutebilen var brændt som følge af eksplosionen, lå den dengang helt unge Mavill Brændekilde en tid på et tysk lazaret.

Han blev udskrevet den 4. maj om eftermiddagen. Og vidste ikke, at

samme dag skulle bringe ham en endnu større glæde end dette igen at være rask.

Senere — efter kapitulationen — kørte Brændekilde også med hvide busser. Dels fra Tyskland, dels fra Holland og Belgien. Både under krigen og efter kapitulationen, var det en hård tårn. Det var lange stræk, der helst skulle overståes så hurtigt som muligt, og det siger sig selv, at det ikke var en „besætning i topform“, man havde med i de hvide busser. Mange var ødelagte om ikke af mishandlinger, så af sult eller sygdom. Og transporterne var vanskelige, landevejene var sprængt i stykker, og det flød med brændte køretøjer og vrimlede med flygtninge og soldater.

„Dannevirke“ slutter sin artikel med følgende bemærkninger:

Det er ved at være længe siden nu. De hvide bussers tid er forlængst forbi — heldigvis.

De mænd, der kørte, huskes ikke meget mere efter så lang tid. Brændekilde er kun en af dem, men alligevel et godt eksempel. Et eksempel på de mænd, som tidligere kz-fanger nu ønsker at genoptage kontakten med — for at genopfriske minder — og for at sige tak.

☆

ÅBENHJERTIG SAMTALE OM BERLIN.

Vestberlin forventer solidaritet fra den frie verden.

Dansk-tysk Oplysningsudvalg holdt forleden i Studenterforeningen det første af en række møder, formet som samtaler mellem kendte tyskere og en kreds af interesserede danske. Gæst var professor Hans Hertzfeld fra Berlins fri universitet, en af Tysklands kendte historikere.

Professor Hertzfeld tog sit udgangspunkt i borgmester Ernst Reuters svar til general Clay, da russerne i 1948 begyndte blokaden af Berlin — Tysklands interessanteste by.

På Clays spørgsmål om vestberlinerens holdning svarede Reuter: — Berlinerne er parat til at holde ud med ryggen mod muren, men forudsætningen er, at muren holder. Disse ord gælder også i dag. Den fri ver-

Under redningsarbejdet med de hvide busser måtte man ofte standse på landevejen og iagttage de „fjendtlige“ flyvere.

REALIT KONFEKTION
AXEL MADSEN PAPIRHANDEL LILLE STRANDSTRÆDE 6 KBH. K.
JØRGEN A. RASMUSSEN AMALIEGADE 33 - KBH. K.
LARSEN & CHRISTIANSEN MASKIN- og VÆRKTØJSFABRIK Ø. VOLDGADE 24 - KBH. K.
ANTON LINNET KAFFE - THE - KAKAO V. VOLDGADE 19 - KBH. K.
A/S ALFENIDE DANSK FORSØLVNINGSANSTALT SOLBJERGVEJ 24 - KBH. F.
KØLLE & MØLGAARD RADGIVENDE INGENIØRER GOTHERSGADE 43 - KBH. K.
WILHELM HANSEN GOTHERSGADE 9-11 - KBH. K.
L. A. LARSEN & SØN GAS - VAND - SANITET LØNGANGSSTRÆDE 21 - KBH. K.
PETER HERLUF REVISOR SKT. PEDERSTRÆDE 20 - KBH. K.
KINDT LARSEN ST. KONGENSGADE 72 KØBENHAVN K.
O. FOGHT-SØRENSEN FREDERIKSSUND
HOLBECKS FAJANCEFORRETNING AKTIESELSKAB Odense

AKTIESELSKABET DAMPSKIBSSELSKABET PAA BORNHOLM AF 1866	
ANDELS-OSTERIET SJÆLLAND RINGSTED	
HANDELSBANKEN I VIBORG	
V. NØRGAARD NIELSEN RADG. NGENIØR M. AF. I. VIBORG	
SCHUMANNs HERREMAGASIN VIBORG	PAN Buslinier <i>Forlang vort illustrerede program for rejser til Østrig og Italien</i> VESTERBROGADE 16 - VIBORG TELF. 1027 - FL. LINIER
WILLY W. JENSEN A/S KONFEKTIONSFABRIK LI. SCT. HANSGADE - VIBORG	ELECTRIC K. JENSEN & E. AGERKILDE VIBORG
A n k e r h u s SORØ Husholdningsseminariet, tlf. 138: 3- årig uddannelse af husholdningslæ- rerinder fra maj, 3 mdr. kursus fra jan. Understøtt. kan søges. Planer sendes	NIELS ANDERSEN GLARMESTER TLF. HUNDESTED 419

dens rygdækning er en forudsætning for, at berlinerne kan holde ud.

Om nationalisme og dueller.

I diskussionen påpegede lektor Hultberg, der i fire år har været lektor ved det fri universitet, at en forudsætning må være, at man kan stole på Vestberlins demokratiske indstilling. Han havde erfaring for, at en ny nationalisme trivedes i studenterkorporationer, som atter har korpsfaner og afholdt dueller.

Professor Hertzfeld fremhævede, at det fri universitets studentertal fordobledes på tre-fire år, og at det var umuligt at have den samme kontakt med studenterne som i de første år efter 1949. Det fri universitets statut umuliggør at forbyde de duellerende korporationer eller at fratage deres medlemmer adgang til at tage eksamen. Men vi har en fri og åben debat fra venstre til yderste højre. Den samlede lærerforsamling er fast besluttet på at bekæmpe studenterkorporationernes indflydelse.

Oder—Neisse-linien.

Professor Søren Holm nævnte den tyske brug af begrebet Mitteldeutschland. Han fandt, at der heri lå et grænserevisionskrav med hensyn til Oder—Neisse-grænsen.

Professor Hertzfeld, hvis slægt stammer fra Schlesien, bad om, at man ville forstå, at der i Vesttyskland finder en historisk proces sted, som må have sin tid. Man kan ikke forvente, at den ældre generation, der er vokset op bag Oder—Neisse-linien, kan opgive drømmen. Det vil være et stort offer for mange at anerkende Oder—Neisse-linien, og det bør kun gøres, hvis det har en mening. Ligesom det gamle fjendskab mellem Tyskland og Frankrig er afløst af venskab, må man håbe på, at det kan blive tilfældet mellem Polen og Tyskland. I så fald vil det give en mening at bringe offeret.

Professor Herzfeld kom til slut med en række betragtninger over den tyske ungdom, som han og hans kolleger gennem deres universitetsvirksomhed har lært at kende. Han følte sig overbevist om, at enhver form for militarisme ligger den tyske ungdom fjernt. En realitet er det,

at de unge vesttyskere misunder vestberlinerne, at disse er fritaget for værnepligten.

I den aktuelle situation gælder det om at holde vandene åbne og ikke umuliggøre kontakt.

Dagbogsblade

2/1.

SIGTES FOR MORD PÅ ITALIENSKE SOLDATER I 26 TILFÆLDE

Mod den 47-årige internationalt kendte tyske trafikekspert, professor, dr. ing. Kurt Leibbrand, er der ved retten i Stuttgart blevet rejst anklage for mord i 26 tilfælde og fem mordforsøg.

Professor Leibbrand blev arresteret i Frankfurt lufthavn sidste sommer, men senere sat på fri fod mod en kaution på 250.000 D-mark. Han beskyldes for i 1944, da han var chef for et jernbanepionerkompagni i Syd-Frankrig at have beordret italienske frivillige, der var blevet udkommanderet til hans hjælp, skudt på stedet. Uden krigsretssag lod han maskingeværskytter fyre løs på italienerne, hvoraf det dog lykkedes fem at undslippe.

Professoren hævder, at han blot har udført en befaling fra højere sted.

9/1.

BESKYLDTE JØDISK DOMMER FOR AT VÆRE »NAZIST«

Domsmandsretten i Kiel har idømt en 61-årig mand fra Büchen 4 måneders fængsel for bl. a. at have beskyldt en jødisk dommer ved godtgørelses-domstolen i Kiel for at være »nazist«.

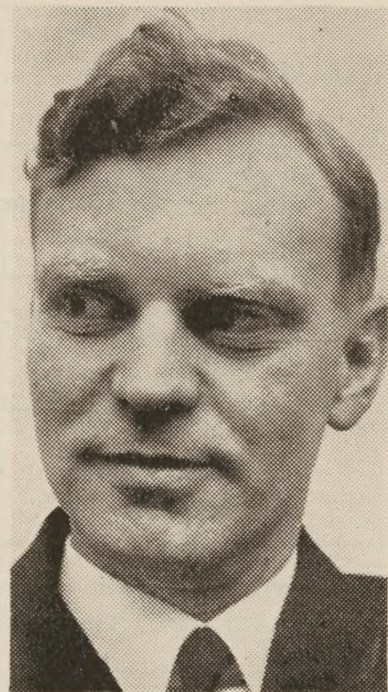
Den pågældende mand har siddet i koncentrationslejr under nazismen, men det viste sig ved undersøgelsen af hans sag, at han var blevet arresteret som asocial, og at der intet retsgrundlag fandtes for den ellers sædvanlige godtgørelse til koncentrationslejr-fanger. Herover blev manden så rasende, at han i flere skrivelser til retsmyndighederne og justitsministeren i Kiel fremkom med injurierende udtalelser, deriblandt den overfor anførte.

Som en formildende omstændighed ansås det, at den anklagede ikke vidste, at den dommer, han krænkede, er jøde.

14/1.

Hædret for indsats den 29. august 1943.

På Kaj Munks fødselsdag i går overrakte af hans mindefond to hædersgaver, den ene på 10.000 kroner til kgl. skuespiller Poul Reumert, der gennem årene har været og stadig er en enestående Kaj Munk-fortolker, den anden på 5.000 kroner til orlogskaptajn S. S. v. Fyren Kieler, som under krigen var

Orlogskaptajn Fyren Kieler ombyttede hagekorsflaget med Dannebrog på »Hvidbjørnen«.

og stadig er en fremtrædende dansk orlogsmænd.

På den skæbnesvangre 29. august 1943 lykkedes det tyskerne i Storebælt at borde de to orlogsfartøjer »Ingolf« og »Hvidbjørnen« og tage kommandoen, men under sejladsen videre under hagekorsflaget lykkedes det danskerne at frembringe læk i »Hvidbjørnen«, så den begyndte at synke. Tyskerne gav ordre til, at alle skulle forlade skibet, alle parerede ordren, men da man var kommet et godt stykke på afstand, sprang Kieler og to andre kadetter på Kielers initiativ i vandet og svømmede under beskydning tilbage til »Hvidbjørnen«, der nu var ved at synke. Hensigten, der opnåedes, var at hale naziflaget ned og det danske orlogsskib gå ned under fjendens flag.

Orlogskaptajn Kieler har stadig initiativ. Han er en fremstående mand inden for værnene med både vilje og evne til at holde den kurs, han lagde som ung kadet i vanskelige år.

22/1.

SS-general anholdt i Bajern.

Statsadvokaturen i München har indledet straffesag mod den tidligere SS-general Karl Wolff, Kempfenhausen ved Starnberger See. Wolff var til sidst annonceagent.

På foranledning af domstolen i Weilheim er Wolff blevet anholdt. Han beskyldes for at være meddelagtig i jødeudryddelsen i de af Tyskland besatte områder i Østeuropa under sidste krig.

A. PHILIPSEN AKTS. VIBORG
BAK LARSEN & CO. BOGTRYKKERI STEMPELFABRIK GRAVENE 9-11 - VIBORG
A/S N. DØSSING JENSENS EFTF. JERN- og STALFORRETNING VIBORG
VIBONET VIBORG
AKTIESELSKABET FÆLLESBAGERIET I VIBORG
ELEKTRIKERNES FAGFORENING AARHUS
THYGE STABELL AARHUS
RICH. SØRENSEN REVISOR ANKERHUS - SØNDERPLADS AARHUS
CLEMENTSTRYKKERIET KYSTVEJ 37 - AARHUS
„MARITZA“ FREDERIKSGADE 76 - AARHUS
SUKKERVARE 8 CHOKOLADEARB. FAGFORENING AARHUS
GREGERS PETERSEN A/S AARHUS
HUSTØMRERNES FAGFORENING CHRISTIANSKADEN 20 - AARHUS

REVISSIONSKONTORET I AARHUS AKTIESELSKAB	
A. JESPERSEN & SØN A/S AARHUS	
SYERSKERNES FAGFORENING AARHUS	
BERGMANN, SMITH & CO. SKOTLANDSGADE 1 — AARHUS	
AARHUS FRAGTMANDSCENTRAL	
C. A. BECHGAARD CIVILINGENIØR - ENTREPRENØR HØJBJERG	ALF. MOUGAARD ENTREPRENØR - MURERMESTER AARHUS
HØRNING KRO	JOHS. JEREMIASSEN MALERMESTER NØRREPORT 16 - AARHUS
A/S CHR. FABER AARHUS	D. S. F. AARHUS
SNEDKERNES FAGFORENING LANGELANDSGADE 89 - AARHUS	KOMMUNALE ARBEJDSMÆNDS FAGFORENING SPANIEN 65 - AARHUS

Fra 1936 til 1943 var Wolff knyttet til Himmlers stab; en tid var han Himmlers personlige adjutant, den øvrige tid stabsens leder. Senere blev han øverste SS-leder i det af Tyskland besatte Italien.

Wolffs navn blev verdenskendt, da han i marts-april 1945 bag Himmlers ryg i Svejts førte forhandlinger med de allierede om en isoleret kapitulation af de tyske tropper i Italien. Disse forhandlinger strandede, men i begyndelsen af maj 1945 var SS-general Wolff blandt de tyske militærledere i Italien, der gik med til en kapitulation, flere dage før den tyske værnemagt som helhed opgav kampen.

8/2.

Werner Best kendt skyldig.

Den »rigsbefuldmægtigede« i Danmark under besættelsen, dr. Werner Best, blev i dag ved en appelret i Berlin kendt hovedskyldig i henhold til afnazificeringslovene. Han mister derved muligheden for at få pension som tidligere ministerialdirektør i det tyske udenrigsministerium og bliver endog muligvis anklaget for mord. Best havde stillet krav om en pension i henhold til reglerne på 15.000 mark årligt med tilbagevirkende kraft i fem år.

Bests fantastiske karriere under nazismen er kun forklarlig, hedder det i præ-

misserne, ved hans fuldstændig nazificerede tankegang. Som chef for den tyske krigsadministration i Frankrig i årene 1940—42, og sidenhen i Danmark har han spillet en afgørende rolle ved jødeforfølgelserne. Da det tyske militær i Danmark ikke ville medarbejde ved jødedeportationerne, krævede han en indgriben fra overkommandoens side, hedder det.

Best, som i 1951 blev løsladt i Danmark trods en dom på 12 års fængsel for krigsforbrydelser, er nu juridisk konsulent for den vesttyske industrikonge Hugo Stinnes jr., der også i sin tid havde snævre forbindelser til nazismen. Før sin ansættelse hos Stinnes arbejdede Best for advokat Aschenbacher i Essen, hvorfra propagandaen og aktionerne til fordel for de tyske krigsforbrydere blev ledet.

14/2.

Eichmann har ikke tabt mødet.

Adolf Eichmann har med fornyet energi taget fat på forberedelsen af sit forsvar i appelsagen, der ventes indledet i næste måned.

Efter en midlertidig depression sidste måned er den dødsdømte krigsforbryder atter kommet i form og har taget på i vægt. Han har fået tilladelse til at bære civilt tøj i stedet for fængselsdragt. For

tiden har han mistet interessen for de memoirer, han var ved at skrive. Manuskriptet opbevares af fængselskontoret, men Eichmann kan få det udleveret, når han ønsker det.

Datoen for appelsagen er ikke fastsat, men ventes kundgjort næste måned, når de fem dommere er udpeget.

Dachau-Klubben

GENERALFORSAMLING

Den årlige generalforsamling afholdes i Admiral Gjeddes Gård, St. Kannikestræde 10, onsdag d. 7. marts kl. 20 med dagsorden efter lovene.

Lejrens befrielse markeres.

Søndag den 29. april kl. 19 samles alle Dachau-fanger ved mindesmærket for den ukendte k-z-fange ved Helligåndskirken på Stroget. Ved en kort højtidelighed ønsker man at markere lejrens befrielse. Pastor Poul Riis, der selv er tidligere Dachau-fange, taler. Efter højtideligheden bliver der samvær i et nærliggende lokale.

To gange om året samles bestyrelsen for Kammeraternes Hjælpefond til møde. Man drøfter det, der er lavet og tager stilling til planer for det fremtidige arbejde.

Vi bringer her en række optagelser fra det sidste møde.

Fra møde i Kammeraternes Hjælpefonds bestyrelse. Fra venstre ses: Landsretssagfører Otto Jespersen, Aarhus, bankfuldmægtig Olav Holst, Hellerup, lederen af fondens kontor, arkitekt H. Kornbeck, Charlottenlund, bibliotekar O. Leth, Sorø, og tandteknikermester Leo Kæraa, Aarhus.

2 gange om året læser Pigtraads mange abonnenter om bestyrelsesmødet i Kammeraternes Hjælpefond, og der fortælles gerne noget om, hvad forskellige medlemmer har sagt på mødet. Men læserne kan sikkert godt lide at se, hvordan bestyrelsens enkeltmedlemmer ser ud. Vi bringer derfor en række billeder af medlemmerne, fortrinsvis to og to. — Fra venstre: Kassereren, statsautoriseret revisor H. C. Steen Hansen, derefter formanden, konsul Kaj V. Dahl, Horsens, redaktøren af Pigtraad, overlærer Johs. Fosmark, næstformanden, general Fl. B. Larsen, tandteknikermester Leo Kæraa og aut. vand- og gasmester Johs. Loft. De to sidstnævnte bor begge i Aarhus.

A. W. MILLING

AKTIESELSKAB

AALBORG

P. C. PETERSEN A/S

AALBORG

K. KJELDGAARD

AKTIESELSKAB

AALBORG

I/S SØLV OG GULDSMED

N. J. ØRSNÆS

ALGADE 67 - AALBORG

PREBEN C. WISTISEN

RADG. CIVILINGENIØR

HAVNEGADE 11 - FR.HAVN

A/S FÆLLESBAGERIET

FREDERIKSHAVN

HØRNING

AUTOLAKERERI

v. KAJ KRISTENSEN

ØSTVENDSYSSELS ANDELSSVINESLAGTERI

SÆBY

JOHS. JOHANSENS TRÆLASTHANDEL

FREDERIKSHAVN

AKTIESELSKABET

FREDERIKSHAVN BANK

BY- OG LANDBOSPAREKASSEN
I FREDERIKSHAVN

FREDERIKSHAVN

JERN- & STAALFORRETNING A/S

RYØ AKTIESELSKAB

NYTORV 14 — AALBORG

N. K. STRØYBERG & CO's EFTF.
AALBORG

AKTIESELSKABET

AALBORG NY DAMPMØLLE

AAGE CHRISTENSEN
SPEDITION — AALBORG

AALBORG STIFTSTIDENDE

AKTIESELSKABET

PEDERSHAB JERNSTØBERI
BRØNDERSLEV

Gestapofangerne

Gestapofangerne afholder den årlige generalforsamling torsdag den 15. marts kl. 20 i Admiral Gjeddes Gård, St. Kannikestræde 10.

Dagsordenen omfatter følgende punkter:

1. Beretning om årets virksomhed.
2. Regnskabet.
3. Indkomne forslag.
4. Valg af landsrepræsentanter og suppleanter.
5. Valg af medlemmer til bestyrelsen.
6. Valg af revisorer og revisorsuppleanter.
7. Eventuelt.

☆

Møde om gestapocheffen Buncke.

Onsdag den 21. februar kl. 19,30 samledes tillidsmænd fra fjorten fangeforeninger og modstandsgrupper til et møde, der var arrangeret af „Foreningen af Erhvervshæmmede fra Frihedskampen“.

Tanken bag indbydelsen var at præcisere opfattelsen af forløbet af sagen mod gestapocheffen Buncke.

Man fandt, at sagen havde interesse af nationale og historiske grunde og af hensynet til dansk ungdoms kendskab til nazismen og Danmarks besættelse.

Man vedtog et arbejdsgrundlag og anmoder alle, der har vidneudsagn om Bunckes arbejde i Danmark, til at give oplysninger derom til kriminalassistent Børge Larsen, Afdeling S, Politigården, København V., samt til arbejdsudvalgets formand, Børge Emil Pedersen, Emdrupvej 125, København NV., Søborg 5729 y.

Filmaften.

„Foreningen af Erhvervshæmmede fra Frihedskampen“ afholder filmaften torsdag den 8. marts kl. 19,30 i Byggecentrum, indgang Gyldenløvesgade nr. 19.

Der vises følgende film: „Nat og Tåge“, en gribende og autentisk fransk film om kz-lejrene i Tyskland under krigen. Den tyske titel er „Nacht und Nebel“.

Endvidere vises Anne Frank-filmen og filmen „Ferie på Sild“. Den handler om SS-generalen Reinefahrt, mod hvem der er rejst anklage for forbrydelser mod menneskeheden.

Medlemmer af de forskellige fangeforeninger er velkomne.

Neuengamme-møde i Bruxelles

Mange nationer bag henvendelsen om plads på lejrens grund til international mindepark.

Den 27.—28. januar havde den Internationale Amicale de Neuengamme møde, hvor otte nationer var til stede. Yderligere fire nationer havde underskrevet deklarationen fra København, og syv nationer vil i løbet af kort tid skrive under, da de har givet tilsagn om støtte til monument-sagen i Neuengamme.

Man besluttede på mødet at henvende sig til Hamborg senat i slutningen af februar eller først i marts. Man gik ind for det franske monumentforslag, og man vil anmode Hamborg senat om krematoriepladsen til den mindepark, man ønsker skabt.

Det belgiske forslag: Denne gruppe var placeret i et pænt anlæg med en offerskål i den ene ende og i den anden var denne gruppe placeret, og det hele var omgivet af en række træer — man var dog enig om, at gruppen var for „frisk“ til at give et udtryk for kz-fangers liv og færden.

Til dette forhandlingsudvalg valgte man en belgisk, en tysk, en fransk, en polsk og en dansk delegeret.

Der var indkommet to forslag, og efter en forklaring fra Jankielewicz, der var skaber af det belgiske forslag, og Dolodier, som gav oplysninger om det franske forslag, skabt af fem franske kunstnere, gik man over til at drøfte projekterne.

Ved afstemningen fik det franske forslag syv stemmer og det belgiske én. Den belgiske ordfører sagde her til, at det var beklageligt, at deres forslag ikke var blevet bedre modtaget, men vigtigere var det, at man nu havde opfyldt Hamborg senats krav om at kunne møde op og for-

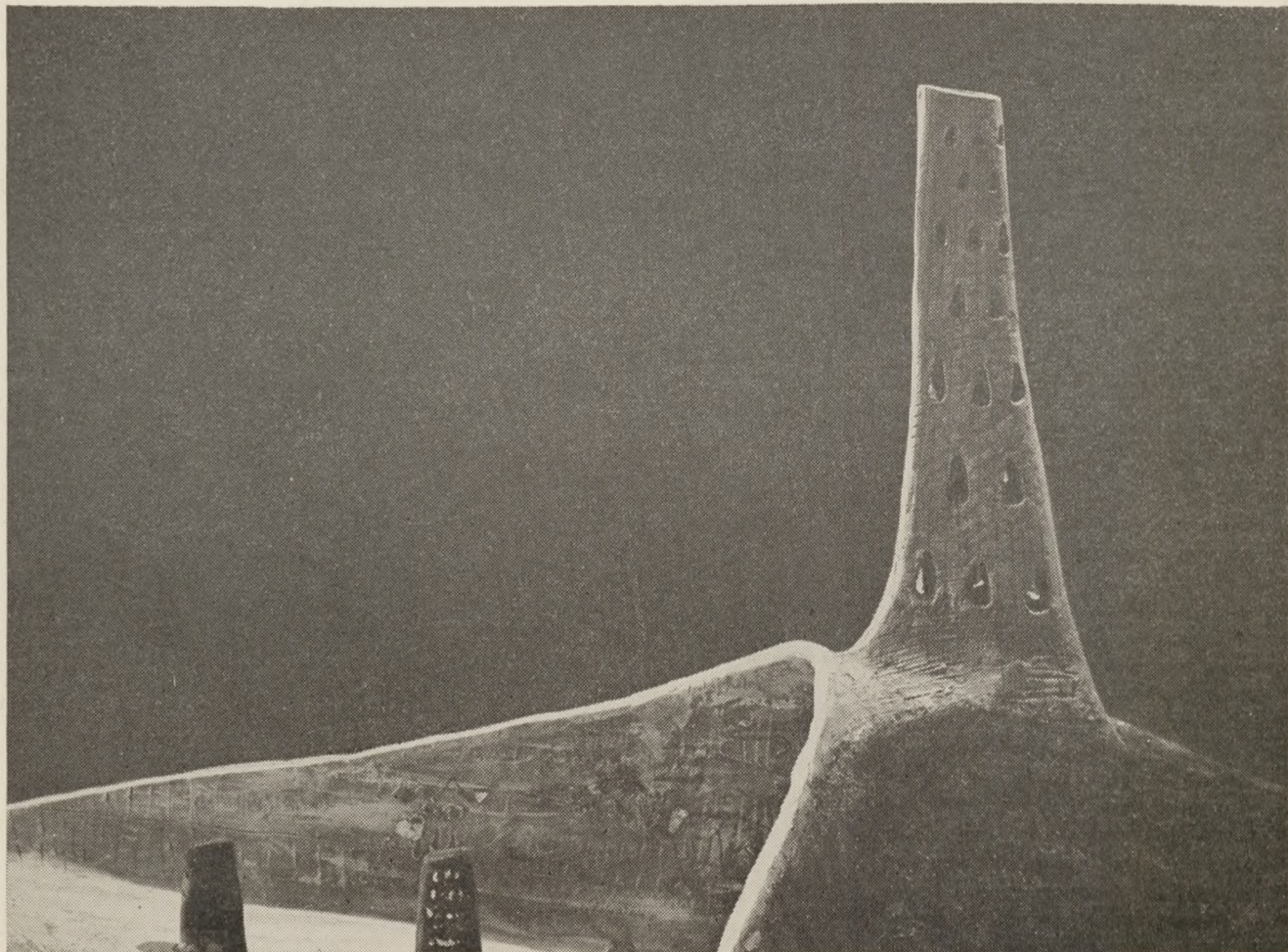
handle med mindst ti nationer bag sig og ét monumentforslag.

Selv om den meste tid omfattede de ting, man skulle have drøftet for at komme videre i sagen, fik de belgiske kammerater alligevel plads til noget mere, idet de havde arrangeret en modtagelse i kommunen Anderlecht, hvor borgmesteren, der iøvrigt var gammel Auschwitz-fange, modtog repræsentanterne i Erasmus-huset, hvor han bød velkommen til hans kommune og ønskede os et godt resultat af drøftelserne, hvorefter man fik en kort gennemgang af Erasmus' betydning, og man beså de mange sjældne og fine ting i museet.

Der blev arrangeret en tur rundt i Bruxelles, hvor man lige fik snuset til byen og fik set en del seværdig-

heder fra bussen. Turen endte på arealet for verdensudstillingen, hvor man kom op i Atomium'et og herfra fik en flot udsigt over Bruxelles.

Endelig havde man skabt en fornem lørdag aften, hvor man fik lejlighed til at tale med de forskellige belgiske kammerater, der var kommet til stede, men naturligvis også med de udenlandske kammerater, og man var her som på møderne enige om, at det var en rigtig sag at arbejde for, og man håbede nu, at vi var kommet så langt, at vi inden længe — og helst i år — kan få påbegyndt det mindesmærke, der kan fortælle efterverdenen om de lidelser og afsavn, mennesker har oplevet i Neuen-gamme.

Det franske forslag: Mindesmærket, der er udført af fem franske kunstnere, er tænkt sænket tre meter ned i terrænet, og søjlen vil hæve sig atten meter over niveau.